

نامه باستان

ویرایش و گزارش شاهنامه فردوسی

جلد پنجم

(از داستان بیژن و منیژه تا آغاز پادشاهی لهراسب)

دکتر میرجلال الدین کزازی

تهران

۱۳۸۴

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

کزازی، جلال‌الدین، ۱۳۲۷ -

نامه باستان: از داستان بیژن و منیژه تا آغاز پادشاهی لهراسب / میرجلال‌الدین کزازی. — تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، ۱۳۸۴. یازده، ۹۷۵ ص. — (نامه باستان: ویرایش و گزارش شاهنامه فردوسی؛ ۵) «سمت»؛ ۹۱۱. زبان و ادبیات فارسی؛ ۴۳)

ISBN 964-459-957-8

بها: ۵۹۵۰۰ ریال.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۹۷۰-۹۷۵.

۱. فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه — نقد و تفسیر. ۲. فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. — شخصیتها. ۳. اساطیر ایرانی در ادبیات. ۴. شعر فارسی — قرن ۴ ق. — تاریخ و نقد. الف. فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه — شرح. ب. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت). ج. عنوان. د. فروست: نامه باستان: ویرایش و گزارش شاهنامه فردوسی؛ ج. ۵.

۸۴۱/۲۱

PIR ۴۴۹۵/ ک ۴۳۵۲

ج. ۵

کتابخانه ملی ایران

م ۸۴-۱۵۷۸۸

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

نامه باستان، ویرایش و گزارش شاهنامه فردوسی (جلد پنجم: از داستان بیژن و

منیژه تا آغاز پادشاهی لهراسب)

دکتر میرجلال‌الدین کزازی

چاپ اول: تابستان ۱۳۸۴

تعداد: ۳۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

قیمت ۵۹۵۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشنده‌گان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

آدرس ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبروی پمپ گاز، کدپستی ۱۶۶۳۶، تلفن ۴۴۲۴۶۲۵۰-۲.

www.saml.ac.ir

info@saml.ac.ir

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و جز اینها برای «سمت» محفوظ است (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبانی و مسائل این علوم است. ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند. دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند. از آنجا که شاهنامه کتاب فرهنگ ایران و سند هویت فرهنگی ما ایرانیان است، سمت به عنوان سازمانی فرهنگی و آموزشی ضروری دانسته است که ویرایش و گزارش شاهنامه را آن چنان که درخور این کتاب ارجمند است، در برنامه انتشاراتی خود بگنجاند. کتاب حاضر با نام «نامه باستان: جلد پنجم: از داستان بیژن و منیژه تا آغاز پادشاهی لهراسب» از مجموعه ده جلدی است که ویرایش و گزارش شاهنامه را از آغاز تا انجام در برخواهد داشت. این مجموعه برای همه دوستداران شاهنامه به چاپ خواهد رسید؛ اما دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی در مقطع دکتری و کارشناسی ارشد از این مجلد و مجلدهای دیگر که به یاری خداوند در آینده چاپ خواهد شد، به عنوان منبع اصلی درس مربوط به شاهنامه و در مقطع کارشناسی، به عنوان منبع فرعی در دروسهای «متون نظم (۲): رستم و سهراب و رستم و اسفندیار» بهره مند می توانند شد.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
یازده	یادداشت آغازین
۱	داستان بیژن و منیژه
۲	آغاز داستان
۵	رفتن بیژن به جنگ گرازان
۶	فریب دادن گرگین بیژن را
۷	رفتن بیژن به دیدن منیژه
۹	آمدن بیژن به خیمه منیژه
۱۱	بردن گرسیوز بیژن را پیش افراسیاب
۱۴	جان بیژن خواستن پیران از افراسیاب
۱۷	به زندان افکندن افراسیاب بیژن را
۱۸	باز رفتن گرگین به ایران زمین و دروغ گفتن در کار بیژن
۲۲	آوردن گیو گرگین را به نزد خسرو
۲۴	دیدن کیخسرو بیژن را در جام گیتی‌نمای
۲۵	نامه نوشتن خسرو به رستم
۲۶	بردن گیو نامه کیخسرو را به نزد رستم
۲۹	بزم ساختن رستم از بهر گیو
۳۰	آمدن رستم نزد خسرو
۳۲	بزم کردن کیخسرو با پهلوانان
۳۴	خواستن رستم گرگین را از شاه
۳۶	آراستن رستم لشکر خویش را
۳۷	رفتن رستم به توران

۳۹	آمدن منیژه به نزدیک رستم
۴۱	آگاهی یافتن بیژن از آمدن رستم
۴۴	برآوردن رستم بیژن را از چاه
۴۶	شببخون کردن رستم به ایوان افراسیاب
۴۸	آمدن افراسیاب به جنگ رستم
۵۱	بازآمدن رستم به نزدیک کیخسرو
۵۳	جشن آراستن خسرو

داستان دوازده‌رخ

۵۵	آغاز داستان
۵۷	فرستادن کیخسرو گودرز را به جنگ تورانیان
۶۱	پیام بردن گیو از گودرز به نزد پیران
۶۳	رفتن گیو به ویسه گرد به نزدیک پیران
۶۵	رویاری دو لشکر
۶۹	رفتن بیژن به نزد گیو و رزم خواستن
۷۱	دستوری نبرد خواستن هومان از پیران
۷۳	رزم خواستن هومان از رهام
۷۵	رزم خواستن هومان از فریبرز
۷۶	رزم خواستن هومان از گودرز
۷۹	آگاه شدن بیژن از کردار هومان
۸۳	دادن گیو درج سیاوش را به بیژن
۸۵	آمدن هومان به جنگ بیژن
۸۸	کشته شدن هومان به دست بیژن
۹۰	شببخون کردن نستیه و کشته شدن او
۹۳	یاری خواستن گودرز از خسرو
۹۵	پاسخ نامه گودرز از خسرو
۹۸	لشکر آراستن خسرو
۱۰۰	نامه نوشتن پیران به گودرز و آشتی خواستن

۱۰۴	پاسخ نامه پیران از گودرز
۱۱۰	یاری خواستن پیران از افراسیاب
۱۱۲	پاسخ پیغام پیران از افراسیاب
۱۱۵	رزم ایرانیان و تورانیان بانبوه
۱۱۸	رزم گیو و پیران و فروماندن اسپ گیو
۱۲۱	پیمان کردن گودرز و پیران به جنگ دوازده رخ
۱۲۶	سخن کردن پیران با نامداران خویش
۱۲۷	نامزد کردن گودرز و پیران گوان را برای جنگ
۱۳۰	رزم فریبرز با کلباد
۱۳۱	رزم گیو با گروی زره
۱۳۱	رزم گرازه با سیامک
۱۳۲	رزم فروهل با زنگله
۱۳۳	رزم رهام با بارمان
۱۳۳	رزم بیژن با رویین
۱۳۴	رزم هجیر با سپهرم
۱۳۴	رزم زنگه شاوران با اخواست
۱۳۵	رزم گرگین با اندریمان
۱۳۶	رزم برته با کهرم
۱۳۶	رزم گودرز با پیران
۱۳۹	بازآمدن گودرز به نزد گوان ایران
۱۴۱	زاری کردن لَهَاک و فرشیدورد بر پیران
۱۴۴	راه توران گرفت لَهَاک و فرشیدورد
۱۴۵	رفتن گسته‌م از پس لَهَاک و فرشیدورد
۱۴۷	رفتن بیژن از پس گسته‌م
۱۴۹	کشته شدن لَهَاک و فرشیدورد به دست گسته‌م
۱۵۱	دیدن بیژن گسته‌م را در مرغزار
۱۵۳	دخمه کردن کیخسرو پیران و سران توران را و کشتن گروی زره را

۱۵۵	زنهار خواستن تورانیان از کیخسرو
۱۵۷	باز آمدن بیژن با گسته‌م
۱۶۰	جنگ بزرگ کیخسرو با افراسیاب
۱۶۰	اندر ستایش سلطان محمود
۱۶۳	آغاز داستان رزم بزرگ
۱۶۸	آگاه شدن افراسیاب از کشته شدن پیران و لشکر آراستن کیخسرو
۱۷۳	آگاهی یافتن کیخسرو از آمدن افراسیاب به جنگ
۱۷۴	آمدن پشنگ نزدیک افراسیاب
۱۷۷	پیغام فرستادن افراسیاب به نزدیک کیخسرو
۱۸۰	پاسخ فرستادن کیخسرو به افراسیاب
۱۸۲	پاسخ فرستادن کیخسرو افراسیاب را
۱۸۴	رزم کیخسرو با شیده، پسر افراسیاب
۱۸۷	کشته شدن شیده بر دست خسرو
۱۸۹	رزم دو لشکر بانبوه
۱۹۴	هزیمت شدن افراسیاب
۱۹۵	فتحنامه نوشتن کیخسرو به کاوس
۱۹۶	رسیدن افراسیاب به گنگ‌دژ
۱۹۷	گذشتن کیخسرو بر جیحون
۱۹۹	رزم دیگر کیخسرو با افراسیاب
۲۰۱	پناه گرفتن افراسیاب در گنگ بهشت
۲۰۳	نامه افراسیاب نزدیک فغفور چین
۲۰۴	آمدن کیخسرو به پیش گنگ‌دژ
۲۰۶	آمدن جهن به پیغام افراسیاب
۲۰۹	پاسخ دادن کیخسرو جهن را
۲۱۲	رزم کیخسرو با افراسیاب و گشودن گنگ
۲۱۵	گریختن افراسیاب از گنگ

۲۱۶	زنهار دادن خسرو خویشان افراسیاب را
۲۱۹	پند دادن کیخسرو ایرانیان را
۲۲۰	نامه خسرو به کاوس به نوید پیروزی
۲۲۱	آگاهی یافتن خسرو از رفتن افراسیاب با لشکر فغفور
۲۲۳	نامه افراسیاب به کیخسرو
۲۲۴	جنگ ایرانیان با تورانیان
۲۲۵	شبیخون کردن افراسیاب بر کیخسرو و شکست یافتن
۲۲۹	رسول فرستادن خاقان چین نزد کیخسرو
۲۲۹	برگذاشتن افراسیاب از آب زره
۲۳۱	فرستادن کیخسرو بندیان را با گنج نزد کاوس
۲۳۵	پاسخ نامه خسرو از کاوس شاه
۲۳۶	پیغام فرستادن کیخسرو نزدیک فغفور چین و شاه مکران
۲۳۸	رزم کیخسرو با شاه مکران
۲۴۰	درگذاشتن کیخسرو از آب زره
۲۴۲	رسیدن کیخسرو به گنگدژ
۲۴۴	بازگشتن خسرو ز گنگدژ به سوی سیاوشگرد
۲۴۷	بازگشتن کیخسرو از توران به ایران زمین
۲۴۹	بازآمدن کیخسرو به نزد نیا
۲۵۱	گرفتار شدن افراسیاب بر دست هوم
۲۵۲	گریختن افراسیاب از دست هوم
۲۵۴	آمدن کاوس و کیخسرو نزدیک هوم
۲۵۶	گرفتار شدن افراسیاب بار دوم
۲۵۸	باز آمدن کاوس و خسرو به پارس
۲۵۹	مردن کیکاوس
۲۶۰	ناامید گشتن کیخسرو از جهان
۲۶۲	پژوهش کردن بزرگان از بار بستن کیخسرو
۲۶۴	خواندن ایرانیان زال و رستم را

۲۶۶	در خواب دیدن کیخسرو سروش را
۲۶۷	اندرز کردن زال کیخسرو را
۲۶۹	پاسخ دادن کیخسرو زال را
۲۷۰	نکوهش کردن زال کیخسرو را
۲۷۲	پاسخ دادن کیخسرو و پوزش کردن زال
۲۷۴	اندرز کردن کیخسرو ایرانیان را
۲۷۶	سپارش کردن خسرو گودرز را
۲۷۷	خواستن زال منشور از خسرو برای رستم
۲۷۸	منشور دادن کیخسرو گیو را
۲۷۹	منشور دادن کیخسرو توس را
۲۸۰	دادن کیخسرو پادشاهی رایه لهراسپ
۲۸۲	پدرود کردن کیخسرو کنیزکان خود را
۲۸۶	غرقه شدن پهلوانان در میان برف
۲۸۷	آگاه شدن لهراسپ از ناپدید شدن کیخسرو

۲۹۰	بخشهای برافزوده
۲۹۷	گزارش بیتها
۹۶۵	فرهنگ واژگان
۹۶۸	واژه‌نمای ریشه‌شناختی
۹۷۰	کتابنما

یادداشت آغازین

دانای دادار را که بلند است و ارجمند نام اوی و بر هر کس و بر هر چیز روان است و روا کام اوی، از بُن جان سپاس می‌گزارم که مرا بخت و توان آن ارزانی فرمود که پنجمین جلد از نامه باستان را بنگارم و به پیشگاه دوستداران شاهنامه پیشکش بدارم.

همچنان بر خویشتن بایسته می‌دانم که از سرپرست روشن‌رای و گلشن‌روی سازمان سمت، جناب آقای دکتر احمد احمدی که به پاس باور استوار و مهر سرشار به نامه باستان، همه توانشهای سازمان را در کار می‌آورد و به بار که این کتاب هر چه پیراسته‌تر و پاکیزه‌تر، هر چه هنری‌تر و گه‌ری‌تر به چاپ برسد، نیز از کارکنان کوشا و نستوه سازمان که در این تلاش ارزشمند فرهنگی با سرپرست فرهیخته و فرزاند دل‌خویش همپای و همپوی‌اند و همراهی و همسوی، از ژرفای دل سپاس بگزارم و برای همگنان از درگاه دادار آرزو ببرم که همواره، در زندگانی و در «کاروبار»، به‌روز و بختیار و پیروز و کامگار باشند.

در جلد پنجم نیز، ویرایش متن بر پایه برنوشته‌ها و چاپهایی انجام گرفته است که در جلد چهارم پایه ویرایش بوده‌اند و آبخشورهای بچین‌شناختی متن و در یادداشت آغازین آن جلد، یک به یک، برشمرده و بازنموده آمده‌اند. بوکه جلد پنجم نامه باستان، همانند دیگر جلدها، شیفتگان شاهنامه را که نامه سپند و ورجاوند فرهنگ و منش ایرانی است، سودمند و دلپسند افتد و نگارنده را آن بخت بلند ارزانی و ارمغان که بتواند این کار دشوار و بارگران را به شایستگی به فرجام آرد و پدram و بکام، بر زمین بگذارد و شاهنامه را، ویراسته و گزارده از آغاز تا انجام، پیشکش ایرانیان بدارد که فرزندان فرخ‌رخ فردوسی‌اند و پرورده و بالیده در دامن شاهنامه او؛ ایدون باد!

میر جلال‌الدین کزازی

تیرماه ۱۳۸۴